

*Jakákoli dobrá věc, pokud
přeroste do extrému,
stává se zlem či neřádem*

Tomáš Sedláček (* 1977)

Vystudoval teoretickou ekonomii na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy. Dnes zde přednáší ekonomii, filozofii a dějiny ekonomických teorií. Jeho diplomová práce o etice a ekonomii byla oceněna prestižní Hlávkovou cenou. Absolvoval též stipendijní pobyt na americké Yale University. V období 2001–2003 působil jako ekonomický poradce Václava Havla. Nyní pracuje jako hlavní makroekonomický stratég ČSOB. Od začátku letošního roku je také členem Národní ekonomické rady vlády, kde spolu s dalšími ekonomy připravuje protikrizová opatření.

Text Irena Jirků / foto Günter Bartoš

SETKÁNÍ NAD KNIHOU

Krize nás očistí. *Snad!*

říká **Tomáš Sedláček**, makrostratég ČSOB, uznávaný ekonom a autor knihy, která se na pultech českých knihkupectví sotva ohřála a už slaví první dotisk. Nazval ji **Ekonomie dobra a zla**.

Objednal si pivo a já – spíš automaticky – mattonku. Přinesli mi místo ní jinou vodu, cizokrajnějšího jména, v elegantnější lahvičce a samozřejmě také za více peněz. „Fenomén balené vody! To je typicky český úkaz,“ zvolal renomovaný ekonom a rovnou po hlavě jsme vpluli do diskuse. „Proč se u nás tak masově prodává balená voda a jinde nikoliv? Možná je v nás stále zakořeněna nedůvěra ke státním úřadům, které sice tvrdí, že voda z vodovodu je nezávadná, ale my stejně nevěříme. A pak si ještě přečteme analýzy vědců, kteří v téhle vodě nacházejí pozůstatky antikoncepce, léků...“

Mé vysvětlení Tomáš Sedláček chvíli převaluje na patře. A potom kontruje: „Anebo prostě bažíme po luxusu, po přebytku. Proč je u nás luxusní oblečení dražší než jinde? Investujeme hodně peněz do statutárních symbolů. Dobrý oblek je pro nás důležitější než

Co to znamená, když je někdo makrostratégem ČSOB? Co ten člověk dělá?

Každá větší banka má analytiku, kteří se nevyjadřují ani tak k chodu banky, jako spíš sledují vnější svět. Je to vlastně jakási služba banky pro veřejnost, čímž si banka dělá reklamu a ukazuje, že rozumí věcem, které trápí nás všechny. A že má fundované experty, kteří nám mohou leccos objasnit. Já se zaměřuju právě na makroekonomiku, hospodářské strategie.

Takže jste tak trochu i mluvící banky?

Nejsem. Mluví se vyjadřuje k vnitřním záležitostem banky, k výši úroků, sazbám... My odpovídáme na otázky související s nezaměstnaností, s krizí, s očekáváním růstu, se směřováním společnosti. V cizině se takovým lidem říká „mluvící hlava“. Aby ale bylo jasno – nezastupuji zájmy banky, nemluvim za ni. Banka mě sice platí, ale nikdo mi nemluví do toho, co mám nebo nemám říkat.

Není paradoxní, když ve své krize a člancích varujete před zadlužováním, a přitom jste zaměstnancem banky, která žije z dluhů lidí?

My neříkáme nezadlužovat, my říkáme zadlužovat ano – ale přiměřeně situaci. Když se podíváte na lidský život: nejvíc peněz potřebujete na začátku dospělosti, zakládáte rodinu, kupujete auto, máte dítě, potřebujete bydlet. Abyste vůbec začala, potřebujete hypotéku. A protože se dá předpokládat, že nejvíc peněz budete vydělávat až na vrcholu své profesní kariéry, kdy už naopak tolik nebudete muset investovat, můžete si vlastně díky bankovníctví užívat část toho svého vlastního budoucího bohatství. Na tom není nic špatného, nemyslíte?

Není. Když uspěju v profesi. A co když se nezadaří a nebudu mít čím splácet?

Existují dva kontrolní mechanismy, které mají hlídat, abyste to nepřehnal.

Když šel Titanic ke dnu, *palubní orchestr* to nevzdal. Hrál.

pro normálního Západoevropana. Ano, vlastně tím stále doháníme komplexy z komunismu, chceme mít taky ty plné nákupní koše. Taky jsem to tak dělal – přesně do doby, než se u nás v domě polámal výtah a já přišel na to, že ty balíčky prostě nejsem schopen do pátého patra vytáhnout vlastními silami. Najednou jsem zjistil, že je docela fajn mít nějaké omezení. A nakupovat jen to, co unesu na zádech. Prostě s mírou. Všeho s mírou...“ O míře, o střídmosti a uměřenosti jsme si pak více než hodinu povídali.

Budme konkrétnější. Co mluvící hlava Sedláček naposledy komentovala?

Třeba státní rozpočet, zadlužení a finanční trhy. Odpovídáme na otázky, co se stane, co lze předpokládat a jak z toho ven. Pomáháme často vládě; NERV, neboli Národní ekonomická rada vlády, byla vytvořena z lidí podobného typu – a z různých institucí. Mají se snažit ukázat směr, kudy se ubírat dál. Takže nesledujeme jenom Českou republiku, sledujeme Evropskou unii, Ameriku, Čínu, prostě vše, co je potřeba, co je relevantní.

la. Jeden je vlastní zdravý rozum. Jistě si nekoupíte jako první auto Rolls Royce a nebudete bydlet ve 200metrovém bytě v centru Prahy. Druhá pojistka je obezřetnost bank. Když novopočtený absolvent univerzity zatouží po Rolls Royce, banky by mu neměly hypotéku povolit.

Neměly by, říkáte...

V momentě, kdy tyto dvě pojistky selžou, to znamená, že lidi začnou mít větší očekávání, než na co mají síly a na co budou mít peníze, a pokud jim banky

Zvednu ruku *pro snížení svého platu*, i když pochybuju...

začnou půjčovat příliš nerozváženě, tak dojde k předlužení. A to je zlé. Už Aristoteles říkal, že jakákoli dobrá věc, pokud přeroste do extrému, stává se zlem nebo neřádem. V ekonomii jde často o rovnováhu.

Krise tedy vznikla proto, že ekonomové nebyli ostražití.

Západní ekonomové a západní banky, abychom byli přesní. Česká republika, Slovensko, Mexiko a Jižní Korea jsou jediné země, které v této době nemusely dávat ani korunu na sanaci bank. Naše bankovníctví nebylo v pořádku ke konci devadesátých let, ale teď nemělo potíže, banky se chovaly ostražitě a obezřetně. Až za to byly kritizovány, neboť neochotně půjčovaly, nezávázaly vklady...

Přesto nás krize neminula.

Vyhnují jsme se finanční krizi, ale nevyhneme se pochopitelně hospodářské krizi nebo hospodářskému zpomalení.

Ve své knize píšete, že se neděje nic tak hrozného. Prostě se jen uskromníme. Jinými slovy, máme šetřit. Jak moc?

Když v pátek moc flámujete, bolí vás zákonitě v sobotu hlava. To se nám teď

děje. A my si musíme dát pozor, aby se to příští pátek neopakovalo. Situací, kdy můžete sama sebe kontrolovat a uskromnit se, je hrozně moc.

Takže si sám nekoupíte nové auto?

Jezdím v jedenáct let starém autě.

A nebojíte se o svého malého syna?

Když si nás Hospodin bude chtít vzít, tak si nás vezme i v luxusním mercedesu. Je to jedno.

Přece jen ve starém autě víc riskujete.

Po Praze jezdím na kole, už mě dvakrát skoro zajeli. Člověk k tomu musí přistupovat trošku stoicky.

Sám za sebe určitě. Namítnu vám ale, že moc dobře vím, co je to odpovědnost za děti, nechtěla bych, aby osiřely. Vy byste to synovi přál?

V tom případě je druhá varianta, že budu ležet doma a chodit jen po čtyrech, protože se bojím, že bych upadl a ublížil si.

Zdá se, že vás o nutnosti koupě lepšího auta nepřesvědčím. Budete

tedy šetřit ještě víc a nepojedete ani na dovolenou k moři?

Na dovolenou jedu na chalupu. Nemám rád cestování.

Už jste se dost nacestoval, nebo šetříte?

Za prvé jsem se skutečně dost nacestoval, za druhé mě turistika moc nebaví.

Tak jinak. Máte poradu a šéf praví: „Moji milí, buď si všichni snížíme platy, nebo někoho vyhodím.“ Pro kterou variantu zvednete ruku?

Klidně pro snížení svého platu. Ale teorie hovoří o tom, že je lepší pár lidí vyhodit. Když všem snížíte plat, budou všichni naštvaní, zatímco když jich vyhodíte jen pár, ostatní zůstanou pozitivně naladěni a lépe se s nimi pracuje. To je teorie. Praxe ukazuje, že firmy v ohrožení raději snižují mzdy nebo krátí pracovní týden na čtyři dny, než aby někoho připravily o práci. Solidárnější varianta.

Vraťme se ještě k panu Sedláčkovi a jeho způsobu uskromnění. Když bude někdo z vašich blízkých vážně nemocný, budete hledat lepší zdravotní péči a případně si ji i zaplatíte?

Určitě. Péče o život není luxus, to je přece základní lidská potřeba nebo charakteristika, na tom není nic špatného!

V čem je tedy naše společnost tak nestřídmá, v čem přehání?

Tak třeba v očekávání růstu. V letech 2000 až 2007 Česká republika a celý svět globálně zažívaly velice dobré hospodářské období, drtivá většina zemí byla obdarována velmi slušným hospodářským růstem, přesto se dál zadlužovala. Česká republika si půjčovala a pumpovala ty peníze tak, aby byl růst ještě vyšší. Dělala to Amerika, dělala to Británie, dělaly to skoro všechny země. A to je nerovnovážné a není to dlouhodobě udržitelné. Pokud hovoříme o dlouhodobě udržitelném růstu, tak

My lidé neumíme růst jinak než skrze vlastní utrpení

to znamená růst, který není na dluh, růst, který není za každou cenu. Pokud berete růst jako jediný ukazatel kvalitního vývoje společnosti, chováte se jako doktor, který považuje výšku člověka za jediný znak zdravého vývoje. A když je někdo menší postavy, předepíše mu tedy hormony... To není přirozené. To přece každý musí chápat.

Proč to nepochopili včas ekonomové? Vždyť jejich slovo hrálo v posledních dvaceti letech u nás jasný prim.

O vývoji společnosti nerozhodují ekonomové, ale voliči!

Ekonomie dobra a zla

Knižní debut Tomáše Sedláčka (z nakladatelství 65. pole) je čtivým a fundovaným pohledem na historické proměny lidského uvažování o nejrůznějších ekonomických tématech, nabízí také inspirativní kritickou reflexi dnešní doby. Knihu vyzdvihli Jan Švejnar, Tomáš Halík i Václav Havel. První vydání bylo rychle vyprodáno, teď je na pultech první dotisk.

A pak hlavně politici, které si voliči zvolí. A když si zvolí ekonomy...

Ano, ano. Když se řekne transformace, každý si vybaví ekonomickou transformaci, už se nemluví o transformaci kultury nebo politiky ani společnosti. Ostatní obory se skutečně neprosadily. Ale teď nevím, jestli je to zrovna chyba ekonomů, nebo těch druhých.

Nicméně rovnováha vzala za své.

Přesně tak. Jestliže ekonomika předběhla ve vývoji ostatní obory (a byla zanedbána například reforma justice, nezačalo se s reformou zdravotnictví, nevyšel se systém podpory kultury), neznamená to ještě, že ekonomika bude lépe růst. To najdete už i v Novém zákoně: každý z nás je nějakou částí těla. V momentě, kdy máte pravou

ruku dvoumetrovou a levou ruku krátkou, tak vaše tělo není k ničemu.

Jako léčbu doporučujete šetření.

To už se děje – peníze nebudou mít v první vlně nemocnice, zastaví se projekty veřejně prospěšné, kulturní. Nezdá se, že by ta kratší ruka měla šanci dorůst.

Je pravděpodobné, že bude-li se postupovat tímto způsobem, chytne to jakoby zpětný chod. Popravdě – uskrovnovat jsme se měli v minulých letech, teď je už pozdě. Když budu sobotní ráno řešit, co jsem neměl dělat v pátek, je prostě pozdě. Lepší je vzít si ibalgin a vyvodit poučení pro pátek, který teprve přijde.

A mezitím zanikne spousta zajímavých projektů, doplatí na to kultura, věda, neziskové organizace. Prchne i těch několik málo filantropů a mecenášů, kteří se tady konečně vyskytli.

To bych si nebyl tak jistý. Je pravda, že platí známé „Inter arma silent Musae“. Ale pak si vzpomeňte třeba na Titanic. Když šel ke dnu, spousta věcí už nefungovala, jen palubní orchestr stále hrál. Takže kultura v čase krize může naopak být něco, na co se lidi upnou, začnou v tom hledat bohatství. Jiné, nemateriální.

Titanic! Moc jste mě neuklidnil, musím říct.

Existují psychologické studie, že lidé, pokud se jim daří hůře, více pomáhají třeba žebrákům. Sytý hladovému nevěří, takže je dost možné, že nebudeme-li tolik sytí, budeme hladovým věřit trošičku víc. Samozřejmě, pokud chudému člověku kručí v břiše, těžko bude dávat peníze na výstavu fotek Andyho Warhola v Rudolfinu. Ale na druhé straně, když nebudeme disponovat tolika konzumními radostmi, možná budeme mít čas objevovat jiné studnice štěstí. Víte, že vztah mezi pocitem štěstí a konzumem ze začátku sílí a sílí, ale pak najednou opadá?

Čím více máte, tím méně se z toho radujete. Možná současná hospodářská krize je tou správnou katarzí.

Ejhle, optimista.

Jsem nevyléčitelný optimista, aneb poučený pesimista. Podívejte, už tento náš rozhovor je důkazem toho, že se v hlavách lidí leccos mění. Ještě před dvěma roky po mně novináři chtěli jen ekonomické rozbory. No a teď po mně chtějí spíš hloubavější až filozofičtější úvahy. Ne že by se snad všichni novináři pomátli. Lidi to chtějí číst!

Jste optimista. Skutečně! Nuzota z lidí lotry činí a vlky z lesů žene hlad. To napsal pesimista François Villon...

... a měl pravdu. Když je krize moc hluboká, drtivá, je to špatně. Když je mírná, je to také k ničemu. Musíme doufat v přiměřenou krizi. Máte-li bolavý zub, ale jenom trošku, tak návštěvu doktora odkládáte, ale pak vás jednou zabolí pořádně, a jste v ordinaci za půl hodiny. A v něco takového bychom měli doufat.

Tak se mi zdá, že vy se z téhle krize vlastně radujete.

Dopadá bolestně na mnoho lidí, kteří s tím vším nemají nic společného. Ale na druhou stranu doufám – aspoň na úrovni politické a makroekonomické, možná i společenské – v její očištnou sílu. Každá krize je katarze. My lidé často neumíme růst jinak než skrze utrpení. Teď nás hospodářská krize nezabije, ale pokud se nic nezmění, ta příští už by opravdu mohla být velmi nebezpečná. Za deset, patnáct let. Dnes je sobotní ráno, v pátek jsme to přehnali, teď nás bolí hlava – zkusme přemýšlet, co dělat, abychom to další pátek zase nepřehnali. Musíme změnit svůj způsob života. Mimo chodem – jak vám chutná ta předražená balená voda?

Je docela dobrá. Skoro jako ta z vodovodu... ■